

- 3 utrum semper sit peccatum mortale.
4 utrum peccet ille qui injungit juramentum perjuro.

QUÆSTIO XCIX.

De sacrilegio.

- 2 quid sit sacrilegium.
3 utrum sit speciale peccatum.
4 de speciebus sacrilegii.
1 de poena sacrilegii.

FINIS

DIVI

QUÆSTIO C.

De simonia.

- 1 quid sit simonia.
2 utrum liceat pro sacramentis pecuniam accipere.
3 utrum liceat pecuniam accipere pro spiritualibus actibus.
4 utrum liceat vendere ea quæ sunt spiritualibus annexa.
5 utrum solum munus à manu faciat simoniacum, an etiam munus à lingua, & ab obsequio.
6 de poena simoniaci.

DIVI
THOMÆ
AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI
SUMMÆ THEOLOGICÆ SECUNDA SECUNDÆ.

PROLOGUS.

POST communem considerationem de virtutibus, & vitiis, & aliis ad materiam moralem pertinentibus, necesse est considerare singula in speciali. Sermones enim morales universales minus sunt utiles, eo quod actiones in particularibus sunt. Potest autem aliquid in speciali considerari circa moralia dupliciter: uno modo ex parte materiae ipsius moralis, puta cum consideratur de hac virtute, vel hoc vitio; alio modo quantum ad speciales status hominum, puta cum consideratur de subditis, & praelatis, de activis, & contemplativis, vel quibuscumque aliis differentis hominum. Primo ergo consideravimus specialiter de his quæ pertinent ad omnes hominum status. Secundo vero specialiter de his quæ pertinent ad determinatos status. Est autem considerandum circa primum, quod si seorsum determinarem de virtutibus, donis, vitiis, & præceptis, oporteret idem multoties dicere. Qui enim sufficienter vult tractare de hoc præcepto, *Non mœchaberis*, necesse habet inquire de adulterio, quod est quoddam peccatum, cuius etiam cognitio dependet ex cognitione oppositæ virtutis. Erit ergo compendiosior, & expeditior considerationis via, si simul sub eodem tractatu consideratio procedat de virtute, & dono sibi correspondente, & vitiis oppositis, & præceptis affirmativis, vel negativis. Erit autem hic considerationis modus conveniens ipsis vitiis secundum propriam speciem. Ostensum est enim supra (1. 2. quæst. XVIII. lxxi. & lxxii.) quod vitia, & peccata diversificantur specie secundum materiam, vel objectum, non autem secundum alias differentias peccatorum, puta cordis, & operis; vel secundum infirmitatem, ignorantiam, & malitiam, & alias hujusmodi differentias. Est autem eadem materia circa quam & virtus recte operatur, & vitia opposita à rectitudine recedunt. Sic ergo, tota materia morali ad considerationem virtutum reducta, omnes virtutes sunt ulterius reducendæ ad septem: quarum tres sunt theologicae, de quibus primo est agendum; alia vero quatuor sunt cardinales, de quibus posterius agetur. Virtutum autem intellectualium una quidem est

pēt hunc modum fideles habent eorum notitiam, non quasi demonstrative, sed inquantum per lumen fidei vident esse credenda, ut dictum est (ar. præc. ad 2. & 3.)

Ad secundum dicendum, quod rationes quæ inducuntur à Sanctis ad probandum ea quæ sunt fidei, non sunt demonstrativæ, sed persuasiones quædam manifestantes non esse impossibile quod in fide proponitur: vel procedunt ex principiis fidei, scilicet ex auctoritatibus sacre Scripturæ, sicut dicit Dionysius 11. cap. de div. Nomi. (par. 1. lect. 1.) Ex his autem principiis ita probatur aliquid apud fideles, sicut etiam ex principiis naturaliter notis probatur aliquid apud omnes. Unde etiam Theologia scientia est, ut in principio operis dictum est (I. P. quæst. 1. art. 2.)

Ad tertium dicendum, quod ea quæ demonstrative probari possunt, inter credenda numerantur, non quia de ipsis simpliciter sit fides apud omnes, sed quia præxiguntur ad ea quæ sunt fidei, & oportet ea saltem per fidem præsupponi ab his qui eorum demonstrationem non habent.

Ad quartum dicendum, quod, sicut Philosophus ibidem dicit, à diversis hominibus de eodem omnino potest haberi scientia, & opinio, sicut & supra dictum est (in corp.) de scientia, & fide; sed ab uno & eodem potest haberi scientia, (a) & fides de eodem secundum quid, scilicet de subiecto, sed non secundum idem: potest enim esse quod de una & eadem re aliquis aliquid sciat, (b) & aliquid aliud opinetur: & similiter de Deo potest aliquis demonstrative scire quod sit unus, & credere quod sit trinus. Sed de eodem secundum idem non potest esse simul in uno homine scientia nec cum opinione, nec cum fide; alia tamen, & alia ratione. Scientia enim cum opinione simul esse non potest simpliciter de eodem: quia de ratione scientiæ est quod id quod scitur, existimetur esse impossibile aliter se habere; de ratione autem opinionis est quod id quod est opinatum, existimetur possibile aliter se habere. Sed id quod fide tenetur, propter fidei certitudinem existimatur etiam impossibile aliter se habere. Sed ea ratione non potest simul idem, & secundum idem esse scitum, & creditum: quia scitum est visum, & creditum est non visum, ut dictum est (in corp. art.)

(a) Ita cum cod. Alcan. (qui post verbum potest addit quidem) aliisque veteres editiones, & Nicolajus. Garcia quem sequuntur edit. Patavina, emendat & opinio. (b) Al. & aliquis. (c) Nicolajus græce.

ARTICULUS VI.

Utrum credibilia sint per certos articulos distinguenda.

III. dist. xxv. quæst. 1. art. 1. corp. & art. 2. ad 6. & I. Cor. xv. princ.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod credibilia non sint per certos articulos distinguenda. Eorum enim omnium quæ in sacra Scriptura continentur, est fides habenda. Sed illa non possunt reduci ad aliquem certum numerum propter sui multitudinem. Ergo superfluum videtur articulos fidei distinguere.

2. Præterea, Materialis distinctio, cum in infinitum fieri possit, est ab arte prætermittenda. Sed formalis ratio objecti credibilis est una, & indivisibilis, ut supra dictum est (art. 1. huj. quæst.) scilicet veritas prima; & sic secundum rationem formalem credibilia distinguuntur non possunt. Ergo prætermittenda est credibilia materialis distinctio per articulos.

3. Præterea. Sicut à quibusdam dicitur, articulus est indivisibilis veritas de Deo, artans nos ad credendum. Sed credere est voluntarium: quia, sicut Augustinus dicit (tract. xxvi. in Joan. aliquant. à princ. nullus credit nisi volens. Ergo videtur quod inconvenienter distinguantur credibilia per articulos.

Sed contra est quod Isterius dicit: Articulus est perceptio divine veritatis tendens in ipsam. Sed perceptio divine veritatis competit nobis secundum distinctionem quamdam: quæ enim in Deo unum sunt, in nostro intellectu multiplicentur. Ergo credibilia debent per articulos distinguuntur.

Respondeo dicendum, quod nomen articuli ex Græco videtur esse derivatum, artion enim (c) in Græco, quod in Latino articulus dicitur, significat quamdam coaptationem aliquarum partium distinctarum: & ideo particula corporis sibi invicem coaptata dicuntur membrorum articuli: & similiter in Grammatica apud Græcos dicuntur articuli quedam partes orationis coaptatae aliis dictionibus ad exprimendum earum genus, numerum, vel casum: & similiter in Rhetorica articuli dicuntur quedam partium coaptationes. Dicit enim Tullius in IV. Rhetoricæ (ad Heren. aliquant. ante med.) quod articulus dicitur, cum singula verba intervallis distinguuntur causa oratione, hoc modo: Acrimonia, voce, vultu adversarios perterritisti.

Un-

Unde & credibilia fidei christianæ dicuntur per articulos distingui, in quantum in quasdam partes dividuntur, habentes aliquam coaptationem ad invicem. Est autem objectum fidei aliquid non visum circa divina, ut supra dictum est (ar. 4. hu. quæst.) Et ideo ubi occurrit aliquid specialiter ratione non visum, ibi est specialis articulus; ubi autem multa secundum eandem rationem sunt cognita, vel non cognita, ibi non sunt articuli distinguendi: sicut aliam difficultatem habet (a) ad videndum, quod Deus sit passus, & aliam, quod mortuus resurrexerit: & ideo distinguitur articulus resurrectionis ab articulo passionis. Sed quod sit passus, mortuus, & sepultus, unam & eandem difficultatem habent; ita quod, uno suscepto, non est difficile alia suscipere: & propter hoc omnia hæc pertinent ad unum articulum.

Ad primum ergo dicendum, quod aliqua sunt credibilia, de quibus est fides secundum se; aliqua vero sunt credibilia, de quibus non est fides secundum se, sed solum in ordine ad alia; sicut etiam (b) in scientiis quedam proponuntur ut per se intenta, & quedam ad manifestationem aliorum. Quia vero fides principaliter est de his quæ videnda speramus in patria, secundum illud Heb. 11. 1. Fides est substantia sperandarum rerum; ideo per se ad fidem pertinent illa quæ directe nos ordinant ad vitam æternam; sicut sunt tres personæ omnipotentis Dei, mysterium incarnationis Christi, & alia hujusmodi: & secundum ista distinguuntur articuli fidei. Quedam vero proponuntur in sacra Scriptura ut credenda, non quasi principaliter intenta, sed ad prædictorum manifestationem; sicut quod Abraham habuit duos filios, quod ad tactum osium Elisæ suscitatus est mortuus, & alia hujusmodi, quæ narrantur in sacra Scriptura in ordine ad manifestationem divine majestatis, vel incarnationis Christi: & secundum talia non oportet articulos distinguere.

Ad secundum dicendum, quod ratio formalis objecti fidei potest accipi dupliciter. Uno modo ex parte ipsius rei creditæ; & sic ratio formalis omnium credibilium est una, scilicet veritas prima; & ex hac parte articuli non distinguuntur. Alio modo potest accipi ratio formalis credibilium ex parte nostri; & sic ratio formalis credibilis est ut sit non visum: & ex hac parte articuli fidei distinguuntur, ut visum est (in corp. art.)

Ad tertium dicendum, quod illa definitio datur de articulo magis secundum quamdam etymologiam nominis, prout habet derivationem latinam, & quæ secundum ejus veram

significationem, prout à græco derivatur: unde non est magni ponderis. Potest tamen sic dici, quod licet ad credendum necessitate coactionis nullus ardeat, cum credere sit voluntarium, ardeat tamen necessitate finis: quia accedentem ad Deum oportet credere: & sine fide impossibile est placere Deo, ut Apostolus dicit Heb. 11. 6.

ARTICULUS VII.

Utrum articuli fidei secundum successionem temporum creverint.

Inf. quæst. CLXXIV. art. 6. cor. & III. dist. xxv. quæst. 11. art. 2. quæst. 1. & I. Cor. 11. princ.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod articuli fidei non creverint secundum temporum successionem. Quia, ut Apostolus dicit ad Heb. 11. 1. fides est substantia sperandarum rerum. Sed omni tempore sunt eadem speranda. Ergo omni tempore sunt eadem credenda.

2. Præterea. In scientiis humanis ordinatis per successionem temporum augmentum factum est propter defectum cognitionis in primis qui scientias invenerunt, ut patet per Philosophum in II. Metaph. (tex. 1. & 2.) Sed doctrina fidei non est inventa humanitus, sed tradita à Deo: Dei enim donum est, ut dicitur Ephes. 11. 8. Cum ergo in Deum nullus defectus scientiæ cadat, videtur quod à principio cognitio credibilium fuerit perfecta, & quod non creverit secundum successionem temporum.

3. Præterea. Operatio gratiæ non minus ordinate procedit quam operatio naturæ. Sed natura semper initium sumit à perfectis, ut Boetius dicit in Lib. III. de consolatione (prosa x. parum à princ.). Ergo etiam videtur quod operatio gratiæ à perfectis initium sumplerit; ita quod illi qui primo tradiderunt fidem, perfectissime eam cognoverunt.

4. Præterea. Sicut per Apostolos ad nos fides Christi pervenit; ita etiam in veteri testamentum per priores patres ad posteriores devenit cognitio fidei, secundum illud Deut. xxx. 11. 7. Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi. Sed Apostoli plenissime fuerunt instructi de mysteriis: acceperunt enim sicut tempore prius, ita & ceteris abundantius, ut dicit Glossa (intel.) super illud Rom. vi. 11. Nos ipsi primitias spiritus habentes. Ergo videtur quod cognitio credibilium non creverit per temporum successionem.

Sed contra est quod Gregorius dicit (hom. xvi. in Exech. à med. & Hugo de S. Vict. lib. I. de

(a) Ita codices, & editi omnes. An ad credendum? conjectura est Nicolai. (b) Ita Nicolajus & edit. Patav. 1712. Al. in aliis scientiis.

qua voluntate carnem accepit; & ita esset falsum quod Abraham de Christo credidit. Ergo fidei potest subesse falsum.

3. Præterea, fides antiquorum fuit quod Christus esset natus; & hæc fides duravit in multis usque ad prædicationem Evangelii. Sed, Christo jam nato, etiam antequam prædicare inciperet, falsum erat Christum natum. Ergo fidei potest subesse falsum.

4. Præterea, unum de pertinentibus ad fidem est ut aliquis credat sub sacramento altaris verum corpus Christi contineri. Potest autem contingere, quando non recte consecratur, quod non est ibi verum corpus Christi, sed solum panis. Ergo fidei potest subesse falsum. Sed contra, nulla virtus perficiens intellectum se habet ad falsum, secundum quod est malum intellectus, ut patet per Philosophum in VI. Ethic. (cap. 11.) Sed fides est quædam virtus perficiens intellectum, ut infra patebit (quest. 1v. art. 2. & 5.) Ergo ei non potest subesse falsum.

Respondet dicendum, quod nihil subest alicui potentæ, vel habitui, aut etiam actui, nisi mediante ratione formalis objecti, sicut color videri non potest nisi per lucem, & conclusio sciri non potest nisi per medium demonstrationis. Dicitur est autem (art. 1. hujus quest.) quod ratio formalis objecti fidei est veritas prima unde nihil potest cadere sub fide, nisi intellectum fiat sub veritate prima, sub qua nullum falsum stare potest, sicut nec non ens sub ente, nec malum sub bonitate. Unde relinquatur quod fidei non potest subesse aliquid falsum.

Ad primum ergo dicendum, quod quia verum est bonum intellectus, non autem est bonum appetitivæ virtutis; ideo omnes virtutes quæ perficiunt intellectum, excludunt totaliter falsum: quia de ratione virtutis est quod se habeat solum ad bonum. Virtutes autem perficientes partem appetitivam non excludunt totaliter falsum: potest enim aliquis secundum justitiam, aut temperantiam agere, habens aliquam falsam opinionem de eo circa quod agit. Et ita cum fides perficiat intellectum, spes autem, & caritas appetitivam partem, non est similis ratio de eis.

Et tamen neque etiam spes subest falsum: non enim aliquis sperat se habiturum vitam æternam secundum propriam potestatem (hoc enim esset presumptio); sed secundum auxilium gratiæ; in qua si perseveraverit, omnino, & infallibiliter vitam æternam consequetur.

Similiter etiam ad caritatem pertinet diligere Deum, in quo quicumque fuerit: unde non refert ad caritatem, utrum in isto sit Deus, qui propter Deum diligitur.

Ad secundum dicendum, quod Deum non

incarnari secundum se consideratum fuit possibile etiam post tempus Abraham; sed secundum quod cadit sub præsentia divina, habet quandam necessitatem infallibilitatis, ut in I. dictum est (quest. xlv. art. 13. & 14.) & hoc modo cadit sub fide. Unde prout cadit sub fide, non potest esse falsum. Ad tertium dicendum, quod hoc ad fidem credentis pertinebat post Christi natiuitatem quod crederet eum quandoque nasci. Sed illa determinatio temporis, in qua decipiebatur, non erat ex fide, sed ex conjectura humana. Possibile est enim ex conjectura humana hominem fidelem falsum aliquid æstimare; sed quod ex fide falsum æstimet, hoc est impossibile.

Ad quartum dicendum, quod fides credentis non refertur ad has species panis, vel illas, sed ad hoc quod verum corpus Christi sit sub speciebus panis sensibilis, quando recte fuerit consecratum. Unde si non sit recte consecratum, fidei non suberit propter hoc falsum.

ARTICULUS IV.

Utrum objectum fidei possit esse aliquid visum.

1. 2. quest. lxxvii. art. 3. cor. ad 1. & III.

P. quest. vii. art. 3. cor. & ad 3. &

III. dist. xxiv. art. 2.

—sharps hujus quest. 1.

—marginalis hujus quest. 1.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod objectum fidei sit aliquid visum. Dicit enim Dominus Thomæ Joan. xx. 29. Quia vidisti me, Thomæ, credidisti. Ergo de eodem est visio, & fides.

2. Præterea, apostolus I. ad Cor. xlii. 12. dicit: Videmus nunc per speculum in ænigmate; & loquitur de cognitione fidei. Ergo id quod creditur, videtur.

3. Præterea, fides est quoddam spirituale lumen. Sed sub quolibet lumine aliquid videtur. Ergo fides est de rebus visis.

4. Præterea, quilibet sensus visus nominatur, ut Augustinus dicit in Lib. de verbis Domini (serm. xxxiii. cap. v. cir. med.). Sed fides est de auditis, secundum illud ad Rom. x. 17. Fides ex auditu. Ergo fides est de rebus visis.

Sed contra est quod apostolus dicit ad Hebr. xi. 1. quod fides est argumentum non apparentium.

Respondet dicendum, quod fides importat assensum intellectus ad id quod creditur. Assensu autem intellectus alicui dupliciter. Uno modo quia ad hoc movetur ab ipso objecto, quod est vel per seipsum cognitum, sicut patet in principis primis, quorum est intellectus; vel per aliud cognitum, sicut patet de conclu-

clusionibus, quarum est scientia. Alio modo intellectus assentit alicui, non quia sufficienter movetur ab objecto proprio, sed per quandam electionem voluntarie declinans in unam partem magis quam in aliam: & si quidem hoc fit cum dubitatione, & formidine alterius partis, erit opinio; si autem sit eum certitudine absque tali formidine, erit fides.

Illam autem videri dicuntur quæ per seipsa movent intellectum nostrum, vel sensum ad sui cognitionem. Unde manifestum est quod nec fides, nec opinio potest esse de ipsis visis aut secundum sensum, aut secundum intellectum.

Ad primum ergo dicendum, quod Thomas aliud vidit, & aliud credidit, hominem vidit, & Deum credens confessus est, cum dixit: Dominus meus, & Deus meus.

Ad secundum dicendum, quod ea quæ subsunt fidei, dupliciter considerari possunt. Uno modo in speciali: & sic non possunt esse simul visa, & credita, sicut dictum est (in cor. art.) Alio modo in generali, scilicet sub communi ratione credibilis: & sic sunt visa ab eo qui credit. Non enim crederet, nisi videret ea esse credenda vel propter evidentiam signorum, vel propter aliquid hujusmodi.

Ad tertium dicendum, quod lumen fidei facit videre (a) quæ creduntur. Sicut enim per alios habitus virtutum homo videt illud quod est sibi conveniens secundum habitum illum; ita etiam per habitum fidei inclinatur mens hominis ad assentiendum his quæ conveniunt recte fidei, & non aliis.

Ad quartum dicendum, quod auditus est verborum significantium ea quæ sunt fidei, non autem est ipsorum rerum de quibus est fides; & sic non oportet ut hujusmodi res sit visa.

ARTICULUS V.

Utrum ea quæ sunt fidei, possint esse scita.

Sup. art. 4. & infr. quest. iv. art. 1. & III.

P. quest. vii. art. 3. & III. dist. xxix. art.

2. quest. 2. & 3. & I. contra cap.

viii. & veri. quest. xiv.

art. 9.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod ea quæ sunt fidei, possint esse scita. Ea enim quæ non sciuntur, videntur esse ignota, quia ignorantia scientiæ opponitur. Sed quæ sunt fidei non sunt ignota: horum enim ignorantiam ad

infidelitatem pertinet, secundum illud I. ad Tim. 1. 13. Ignorans feci in incredulitate. (b) meo. Ergo ea quæ sunt fidei, possunt esse scita.

2. Præterea, scientia per rationes acquiritur. Sed ad ea quæ sunt fidei, à sacris auctoribus rationes inducuntur. Ergo ea quæ sunt fidei, possunt esse scita.

3. Præterea, ea quæ demonstrative probantur, sunt scita, quia demonstratio est syllogismus faciens scire. Sed quædam quæ in fide continentur, sunt demonstrative probata à Philosophis, sicut Deum esse, & Deum esse unum, & alia hujusmodi. Ergo ea quæ sunt fidei, possunt esse scita.

4. Præterea, opinio plus distat à scientia quam fides; cum fides dicatur esse media inter opinionem, & scientiam. Sed opinio, & scientia possunt esse aliquo modo de eodem, ut dicitur in I. Poster. (text. ult.) Ergo etiam fides, & scientia.

Sed contra est quod Gregorius dicit (hom. xxvi. in Evang. à med.) quod apparentia non habent fidem, sed opinionem. Ea ergo de quibus est fides, agnitionem non habent. Sed ea quæ sunt scita, agnitionem habent. Ergo de eis quæ sunt scita non potest esse fides.

Respondet dicendum, quod omnis scientia habetur per aliqua principia per se nota, & per consequens visa; & ideo oportet, quæcumque sunt scita, aliquo modo esse visa.

Non autem est possibile quod idem ab eodem sit visum, & creditum, sicut supra dictum est (art. præc.) Unde etiam impossibile est quod ab eodem idem sit scitum, & creditum. Potest tamen contingere ut id quod est visum, vel scitum ab uno, sit creditum ab alio. Etenim quæ de Trinitate credimus, nos visuros speramus, secundum illud I. ad Corinth. xi. 12. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: quam quidem visionem jam Angeli habent: unde quod nos credimus, illi vident. Et sic similiter potest contingere ut id quod est visum, sit ab alio creditum, qui hoc demonstrative non novit.

Id tamen quod communiter omnibus proponitur hominibus ut credendum, est communiter non scitum: & ista sunt quæ simpliciter fidei subsunt. Et ideo fides, & scientia non sunt de eodem.

Ad primum ergo dicendum, quod infideles eorum quæ sunt fidei, ignorantiam habent: quia (c) nec vident, aut sciunt ea in seipsis, nec cognoscunt ea esse credibilia. Sed

(a) Ita editi omnes. Codd. Alcan. & Camer. videre esse quæ creduntur. In margine Alcan. est credibilia, ut legatur esse credibilia. (b) In Vulgata deest meo. (c) Ita optime cod. Alcan. Editi possunt: nec vident, nec sciunt ea in seipsis, ut cognoscant ea esse credibilia. Hinc Garcia depravatam locum putans ex Tarraco. removeret hæc in seipsis. ut cognoscant ea. Unde editi. Patet. habet nec vident, nec sciunt ea esse credibilia.

prudentia, quæ inter cardinales virtutes continetur; & numeratur. Ars vero non pertinet ad scientiam moralem, quæ circa agibilia versatur, cum ars sit *recta ratio factibilium*, ut supra dictum est (1. 2. quæst. lxxi. art. 3. & 4.) Aliæ vero tres intellectuales virtutes, scilicet sapientia, intellectus, & scientia, communicantur etiam in nomine cum donis quibusdam Spiritus Sancti. Unde simul etiam de eis considerabitur in consideratione donorum virtutibus correspondentium. Aliæ vero virtutes morales omnes aequaliter reducuntur ad virtutes cardinales, ut ex supra dictis patet (1. 2. quæst. lxxi. art. 3.) Unde in consideratione alicujus virtutis cardinalis considerabuntur etiam omnes virtutes ad eam qualitercumque pertinentes, & vitia opposita. Et sic nihil moralium erit præterminissimum.

QUESTIO I.

De fide,

in decem articulis divisam.

Circa virtutes igitur theologicas primo erit considerandum de fide; secundo de spe; tertio de caritate.

Circa fidem vero quadruplex consideratio occurrit; prima quidem de ipsa fide; secunda de donis intellectus, & scientiæ sibi correspondentibus; tertia de vitis oppositis; quarta de præceptis ad hanc virtutem pertinentibus.

Circa fidem vero primo erit considerandum de ejus objecto; secundo de ejus actu; tertio de ipso habitu fidei.

Circa primum quaruntur quatuor.

Primo, utrum objectum fidei sit veritas prima.

Secundo, utrum objectum fidei sit aliquid complexum, vel incomplexum, id est res, an enuntiabile.

Tertio, utrum fidei possit subesse falsum.

Quarto, utrum objectum fidei possit esse aliquid visum.

Quinto, utrum possit esse aliquid scitum.

Sexto, utrum credibilia debeant distingui per certos articulos.

Septimo, utrum iidem articuli subsint fidei secundum omne tempus.

Octavo de numero articulorum.

Nono de modo tradendi articulos in symbolo.

Decimo, cujus sit fidei symbolum constitutur.

ARTICULUS I.

Utrum objectum fidei sit veritas prima.

III. dist. xxiv. quæst. 1. art. 2. & ver. quæst. xiv. art. 8. & quæst. xviii. art. 2. cor.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod objectum fidei non sit veritas prima. Illud enim videtur esse objectum fidei quod no-

his proponitur ad credendum. Sed non solum proponuntur nobis ad credendum ea quæ pertinent ad Divinitatem, quæ est veritas prima, sed etiam ea quæ pertinent ad humanitatem Christi, & Ecclesiæ sacramenta, & creaturarum conditionem. Ergo non solum veritas prima est fidei objectum.

2. Præterea, Fides, & infidelitas sunt circa idem, cum sint opposita. Sed circa omnia quæ in sacra Scriptura continentur, potest esse infidelitas: quicquid enim horum homo negaverit, infidelis reputatur. Ergo etiam fides est circa omnia quæ in sacra Scriptura continentur. Sed ibi multa de hominibus continentur, & de aliis rebus creatis. Ergo objectum fidei non solum est veritas prima, sed etiam veritas creata.

3. Præterea, Fides caritati condiditur, ut supra dictum est (1. 2. quæst. lxxi. art. 3.) Sed caritate non solum diligimus Deum, qui est summa bonitas, sed etiam diligimus proximum. Ergo fidei objectum non est solum veritas prima.

Sed contra est quod Dionysius dicit vi. cap. de div. Nomin. (ante fin. lect. 5.) quod fidei est circa simplicem, & semper existentem veritatem. Hæc autem est veritas prima. Ergo objectum fidei est veritas prima.

Respondetur dicendum, quod cujuslibet cognoscitivi habitus objectum duo habet scilicet id quod materialiter cognoscitur, quod est sicut materiale objectum; & id per quod cognoscitur, quod est formalis ratio objecti: sicut in scientia Geometriæ materialiter scita sunt conclusiones, formalis vero ratio sciendi sunt media demonstrationis, per quæ conclusiones cognoscuntur.

Sic igitur in fide si consideremus formalem rationem objecti; nihil est aliud quam veritas prima. Non enim fides de qua loquimur, assentit alicui, nisi quia est à Deo revelatum. Unde ipsi veritati divinæ fides innititur tamquam medio. Si vero consideremus materialiter ea quibus fides assentit, non solum est ipse Deus, sed etiam multa alia; quæ tamen sub assensu fidei non cadunt, nisi secundum quod habent aliquem ordinem ad Deum, prout scilicet per aliquos Divinitatis effectus homo ad-

ju-

juvatur ad tendendum in divinam fruitionem.

Et ideo etiam ex hac parte objectum fidei est quodammodo veritas prima, inquantum nihil cadit sub fide nisi in ordine ad Deum; sicut etiam objectum medicinæ est sanitas, quia nihil medicina considerat nisi in ordine ad sanitatem.

Ad primum ergo dicendum, quod ea quæ pertinent ad humanitatem Christi, & ad sacramenta Ecclesiæ, vel ad quascumque creaturas, cadunt sub fide, inquantum per hæc ordinatur ad Deum, & eis etiam assentimus propter divinam veritatem.

Et similiter dicendum est ad secundum de omnibus illis quæ in sacra Scriptura traduntur.

Ad tertium dicendum, quod etiam caritas diligit proximum propter Deum; & sic objectum ejus proprie est ipse Deus, ut infra dicitur (quæst. xxv. art. 1.)

ARTICULUS II.

Utrum objectum fidei sit aliquid complexum per modum enuntiabilis.

I. dist. xli. in exp. lit. & III. dist. xxiv. art. 1. quæst. 2. & I. contra cap. vii. & ver. quæst. xiv. art. 8. cor. & 5. & 12. & art. 12. cor.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod objectum fidei non sit aliquid complexum per modum enuntiabilis. Objectum enim fidei est veritas prima, sicut dictum est (art. præc.) Sed prima veritas est quid incomplexum. Ergo objectum fidei non est aliquid complexum.

2. Præterea, Expositio fidei in symbolo continetur. Sed in symbolo non ponuntur enuntiabilia, sed res: non enim dicitur ibi, quod Deus sit omnipotens, sed *Credo in Deum omnipotentem*. Ergo objectum fidei non est enuntiabile, sed res.

3. Præterea, Fides succedit visio, secundum illud I. ad Corinth. xi. 11. 12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum*. Sed visio paritæ est de incompleto, cum sit ipsius divinæ essentia. Ergo etiam fides viat.

Sed contra, Fides est media inter scientiam, & opinionem. Medium autem, & extrema sunt ejusdem generis. Cum ergo scientia, & opinio sint circa enuntiabilia, videtur quod similiter fides sit circa enuntiabilia; & ita objectum fidei, cum sit circa enuntiabilia, est aliquid complexum.

Respondetur dicendum, quod cognita sunt in cognoscente secundum modum cognoscens. Est autem modus proprius humani intellectus. *S. Thom. Oper. Tom. III.*

lectus ut componendo, & dividendo veritatem cognoscit, sicut in I. dictum est (quæst. lxxxv. art. 5.) Et ideo quæ sunt secundum se simplicia, intellectus humanus cognoscit secundum quendam complexiorem; sicut & converso intellectus divinus incomplexe cognoscit ea quæ sunt secundum se complexa.

Sic ergo objectum fidei dupliciter considerari potest. Uno modo ex parte ipsius rei creditæ; & sic objectum fidei est aliquid incomplexum, scilicet res ipsa de qua fides habetur. Alio modo ex parte credentis; & secundum hoc objectum fidei est aliquid complexum per modum enuntiabilis.

Et ideo utrumque vere opinatum fuit apud antiquos, & secundum aliquid utrumque est verum.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de objecto fidei ex parte ipsius rei creditæ.

Ad secundum dicendum, quod in symbolo tanguntur ea de quibus est fides, inquantum ad ea terminatur actus credentis, ut ex ipso modo loquendi apparet. Actus autem credentis non terminatur ad enuntiabile, sed ad rem. Non enim formamus enuntiabilia, nisi ut per ea de rebus cognitionem habeamus, sicut in scientia, ita & in fide.

Ad tertium dicendum, quod visio paritæ erit veritatis primæ, secundum quod in se est, secundum illud I. Joan. 1. 11. 2. *Scimus quantum cum apparuerit, similes ei erimus, quantum videmus eum sicuti est*; & ideo visio illa erit non per modum enuntiabilis, sed per modum simplicis intelligentiæ. Sed per fidem non apprehendimus veritatem primam sicut in se est: unde non est similis ratio.

ARTICULUS III.

Utrum fidei possit subesse falsum.

III. P. quæst. xlv. art. 2. ad 4. & III. dist. xxiv. quæst. 111. & præter. quæst. iv. art. 1. in princ. cor.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod fidei possit subesse falsum. Fides enim condiditur spei, & caritati. Sed spei potest aliquid subesse falsum, multi enim sperant se habituros vitam æternam, quam non habebunt; similiter etiam de caritati, multi enim diliguntur tamquam boni, qui tamen boni non sunt. Ergo & fidei potest aliquid subesse falsum.

2. Præterea, Abraham credidit Christum nasciturum, secundum illud Joan. vi. 11. 36. *Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit, & gavisus est*. Sed post tempus Abraham Deus poterat non incarnari: sola enim

A 2

tua

de Sacram. art. x. cap. vi.) *Secundum incrementa temporum crevit scientia sanctorum Patrum & quanto viciniore adventui Salvatoris fuerunt, tanto sacramenta salutis plenius perciperunt.*

Respondetur dicendum, quod ita se habent in doctrina fidei, articuli fidei sicut principia per se nota in doctrina quæ per rationem naturalem habetur: in quibus principis ordo quidam invenitur, ut quædam in aliis implicite contineantur; sicut omnia principia redeuntur ad hoc, sicut ad primum, *Impossibile est simul affirmare, & negare*, ut patet per Philosophum in IV. Met. (tex. 9. & seq.) Et similiter omnes articuli implicite continentur in aliquibus primis credibilibus, scilicet ut credatur Deus esse, & providentiam habere circa hominum salutem, secundum illud ad Hebr. xi. 6. *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remuneratur sit.* In esse enim divino includuntur omnia quæ credimus in Deo æternaliter existere; in quibus nostra beatitudo consistit; in fide autem providentiæ includuntur omnia quæ temporaliter à Deo dispensantur ad hominum salutem, quæ sunt via in beatitudinem; & per hunc etiam modum aliorum subsequentium articulorum quidam in aliis continentur; sicut in fide redemptionis humanæ implicite continentur & incarnatio Christi, & eius passio, & omnia huiusmodi.

Sic ergo dicendum est quod quantum ad substantiam articulorum fidei, non est factum eorum augmentum per temporum successione; quia quæcumque posteriores crediderunt, continebantur in fide præcedentium patrum, licet implicite. Sed quantum ad explicationem crevit numerus articulorum: quia quædam explicite cognita sunt à posterioribus, quæ à prioribus non cognoscebantur explicite. Unde Dominus Moysi dicit Exod. vi. 2. (a) *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob: & nomen meum Adonai non indicavi eis: & David dicit (Psal. cxviii. 100.) Super senes intellexit: & Apostolus dicit ad Ephes. i. 11. 5. In aliis generationibus non est (b) agnitus (mysterium Christi) sicut nunc revelatum est sanctis Apostolis eius, & Prophetis.*

Ad primum ergo dicendum, quod semper fuerunt eadem speranda apud homines à Christo. Quia tamen ad hæc speranda homines non pervenerunt nisi per Christum, quanto à Christo fuerunt remotiores secundum tempus, tanto à consecutione sperandorum longinquiores erant. Unde Apostolus dicit ad Hebr. xi. 13. *Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis reprimis, sed à longe eas aspicientes.* Quanto autem aliquid à longinquioribus videtur, tanto minus distincte videtur: & ideo bona speranda dislin-

ctius cognoverunt qui fuerunt adventui Christi vicini.

Ad secundum dicendum, quod profectus cognitionis dupliciter contingit. Uno modo ex parte docentis, qui in cognitione profectus, sive unus, sive plures per temporum successione; & ista est ratio augmenti inscientis per rationem humanitatis inventis. Alio modo ex parte addiscentis; sicut magister, qui novit totam artem, non statim à principio tradit eam discipulo, quia capere non posset, sed paulatim condescendens eius capacitati: & hac ratione profecerunt homines in cognitione fidei per temporum successione. Unde Apostolus ad Galat. i. 11. comparat statum veteris testamenti pueritiæ.

Ad tertium dicendum, quod ad generationem naturalem quæ causa præexistit, scilicet agens, & materia. Secundum ergo ordinem cause agentis naturaliter prius est quod est perfectius; & sic natura à perfectis sumit exordium: quia imperfecta non ducuntur ad perfectionem, nisi per aliqua perfecta præexistentia. Secundum vero ordinem cause materialis prius est quod est imperfectius: & secundum hoc natura procedit ab imperfecto ad perfectum. In manifestatione autem fidei Deus est sicut agens, qui habet perfectam scientiam ab æterno; homo autem est sicut materia recipientis influxum Dei agentis: & ideo oportuit quod ab imperfectis ad perfectum procederet cognitio fidei in hominibus: & licet in hominibus quidam se habuerint per modum cause agentis, quia fuerunt fidei doctores; tamen manifestatio spiritus datur talibus ad utilitatem communem, ut dicitur I. ad Cor. xii. & ideo tantum dabatur patribus, qui erant institutores fidei, de cognitione fidei, quantum oportebat pro tempore illo populo tradi vel nude, vel in figura.

Ad quartum dicendum quod ultima consummatio gratiæ facta est per Christum: unde & tempus eius dicitur *tempus plenitudinis* ad Galat. iv. Et ideo illi qui fuerunt propinquoiores Christo, vel ante, sicut Joannes Baptista, vel post, sicut Apostoli, plenus mysteria fidei cognoverunt: quia & circa statum hominis hoc videmus, quod perfectio est in juventute, & tanto habet homo perfectiorem statum vel ante, vel post, quanto est juvenitius propinquoior.

AR.

(a) *Vulgata: Ego Dominus, qui apparui Abraham, & Isaac, & Jacob, in Deo omnipotentem: & nomen meum, &c.* (b) *Ibid. agnitus filii hominum.*

ARTICULUS VIII.

Utrum articuli fidei convenienter enumerentur.

II. dist. xxv. quæst. 1. art. 2. & op. 111. cap. cclv. & op. v. per. 10.

Ad octavum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter articuli fidei enumerentur. Ea enim quæ possunt ratione demonstrativa sciri non pertinent ad fidem, ut apud homines sunt credibilia, sicut supra dictum est (art. 5. huj. quæst.) Sed Deum esse unum potest esse scitum per demonstrationem: unde & Philosophus hoc in XII. Met. (tex. 52. & seq.) probat, & multi alii Philosophi ad hoc demonstrationes induxerunt. Ergo Deum esse unum non debet poni unus articulus fidei.

2. Præterea. Sicut de necessitate fidei est quod credamus Deum omnipotentem; ita etiam quod credamus eum omnia scientem, & omnibus providentem: & circa utrumque horum aliqui erraverunt. Debuit ergo inter articulos fidei fieri mentio de sapientia, & providentia divina sicut & de omnipotentia.

3. Præterea. Eadem est notitia Patris, & Filii, secundum illud Joan. xiv. 9. *Qui videt me, videt & Patrem.* Ergo unus tantum articulus debet esse de Patre, & Filio, & eadem ratione de Spiritu Sancto.

4. Præterea. Persona Patris non est minor quam Filii, & Spiritus Sancti. Sed plures articuli ponuntur circa personam Spiritus Sancti, & similiter circa personam Filii. Ergo plures articuli debent poni circa personam Patris.

5. Præterea. Sicuti persona Patris, & personæ Spiritus sancti aliquid appropriatur, ita & personæ Filii secundum Divinitatem. Sed in articulis fidei ponitur aliquid opus appropriatum Patri, scilicet opus creationis; & similiter aliquid opus appropriatum Spiritui Sancto scilicet quod locutus est Prophetas. Ergo etiam inter articulos fidei debet aliquid opus appropriari Filio secundum Divinitatem.

6. Præterea. Sacramentum Eucharistiæ habet specialem difficultatem præ multis. Ergo de eo debuit poni specialis articulus. Non videtur ergo quod articuli sufficienter enumerentur.

Sed in contrarium est auctoritas Ecclesiæ sic enumerantis. (Vid. etiam cap. *Qui Episcopus dicit. xxiii.*)

Respondetur dicendum, quod, sicut dictum est (art. 3. & 6. huj. quæst.) Illa per se pertinent ad finem quorundam visionis in vita æterna persequitur, & per quæ ducemur ad vitam æternam. Duo autem nobis videnda proponuntur; scilicet occultum Divinitatis, cujus visio nos beatos facit; & mysterium humanitatis Christi, per quod in gloriam filiorum Dei accessum habemus, ut dicitur ad Rom. v. Unde dicitur Joan. xviii. 3. *Hec est vita æterna ut cognoscatur Deus verum, & quem misit Jesum Christum.* Et ideo prima distinctio credibilium est quod quedam pertinent ad maiestatem Divinitatis, quedam vero pertinent ad mysterium humanitatis Christi, quod est pietatis sacramentum, ut dicitur I. ad Tim. iv.

Circa maiestatem autem Divinitatis tria nobis credenda proponuntur. Primo quidem unitas Divinitatis; & ad hoc pertinet primus articulus: secundo Trinitas personarum; & de hoc sunt tres articuli secundum tres personas: tertio vero proponuntur nobis opera Divinitatis propria: quorum primum pertinet ad esse naturæ, & sic proponitur nobis articulus creationis; secundum vero pertinet ad esse gratiæ; & sic proponitur nobis sub uno articulo omnia pertinentia ad sanctificationem humanam; tertium vero pertinet ad esse gloriæ, & sic proponitur nobis alius articulus de resurrectione carnis, & de vita æterna. Et ita sunt septem articuli ad Divinitatem pertinentes.

Similiter etiam circa humanitatem Christi ponuntur septem articuli: quorum primus est de incarnatione, sive de conceptione Christi; secundus de nativitate ejus ex Virgine; tertius de passione ejus, & morte, & sepultura; quartus est de descensu ad inferos; quintus est de resurrectione; sextus de ascensione; septimus de adventu ad iudicium; & sic in universum sunt quatuordecim.

Quidam tamen distinguunt duodecim articulos fidei sex pertinentes ad Divinitatem, & sex pertinentes ad humanitatem. Tres enim articulos trium personarum comprehendunt sub uno: quia eadem est cognitio trium personarum. Articulus vero de opere glorificationis distinguunt in duos, scilicet resurrectionem carnis, & gloriam anime. Similiter articulum conceptionis, & nativitatis conjungunt in unum.

Ad primum ergo dicendum, quod multa per fidem tenemus de Deo quæ naturali ratione investigare Philosophi non poterunt, puta circa providentiam ejus, & omnipotentiam, & quod ipse solus sit colendus: quæ omnia continentur sub articulo unitatis Dei.

Ad secundum dicendum, quod ipsum nomen Divinitatis importat provisionem quædam, ut in I. dictum est (q. xlii. art. 8.) Perentia autem in habentibus intellectum non operatur nisi secundum voluntatem, & cognitionem. Et ideo omnipotentia Dei includit quodammodo omnium scientiam, & providentiam. Non enim posset omnia que vellet, in istis inferioribus agere, nisi ea cognosceret, & eorum providentiam haberet.

Ad tertium dicendum, quod Patris, & Filii, & Spiritus sancti est una cognitio quantum ad unitatem essentiae, quæ pertinet ad primum articulum; quantum vero ad distinctionem personarum, quæ est per relationes originis, quodammodo in cognitione Patris includitur cognitio Filii; non enim esset Pater, si Filium non haberet, quorum nexus est Spiritus Sanctus. Et quantum ad hoc bene mori sunt qui posuerunt unum articulum trium personarum. Sed quia circa singulas personas sunt aliqua attendenda, circa quæ contingit esse errorem, quantum ad hoc de tribus personis possunt poni tres articuli. Arius enim credidit Patrem omnipotentem, & æternum; sed non credidit Filium coæqualem, & consubstantialem Patri; & ideo necessarium fuit apponere articulum de persona Filii, ad hoc determinandum. Et eadem ratione contra Macedonium necesse fuit ponere articulum tertium de persona Spiritus Sancti. Et similiter etiam conceptio Christi, & nativitas, & etiam resurrectio, & vita æterna secundum unam rationem possunt comprehendi sub uno articulo, in quantum ad unum ordinantur; & secundum aliam rationem possunt distingui, in quantum seorsum habent speciales difficultates.

Ad quartum dicendum; quod Filio, & Spiritui sancto convenit miti ad sanctificandam creaturam; circa quod plurima credenda occurrunt; & ideo circa personam Filii, & Spiritus Sancti plures articuli multiplicantur, quam circa personam Patris, quæ nunquam mittitur, ut in I. dictum est (quæst. XLIII, art. 4.)

Ad quintum dicendum, quod sanctificatio creaturæ per gratiam, & consummatio per gloriam fit etiam per donum caritatis, quod appropriatur Spiritui Sancto, & per donum sapientiæ, quod appropriatur Filio: & ideo utrumque opus pertinet ad Filium, & ad Spiritum Sanctum per appropriationem secundum rationes diversas.

Ad sextum dicendum, quod in sacramento Eucharistiæ duo possunt considerari: unum scilicet quod sacramentum est; & hoc habet eandem rationem cum aliis effectibus gratiæ sanctificantis: aliud est quod miraculose ibi corpus Christi continetur; & sic concluditur sub omnipotentia, sicut & omnia alia miracula, quæ omnipotentia attribuantur.

(2) Ita codex. Editi quidam antiquorum Patrum.

ARTICULUS IX.

Utrum conveniant articuli fidei in symbolo ponantur.

III. dist. xxv. quæst. 11. art. 2. & oppos. v. & vi.

Ad nonum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter articuli fidei in symbolo ponantur. Sacra enim Scriptura est regula fidei, cui nec addere, nec subtrahere licet: dicitur enim Deut. 17. 2. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ab eo. Ergo illicitum fuit aliud symbolum constitutum, quasi regulam fidei, post sacram Scripturam editam.

2. Præterea. Sicut Apostolus dicit ad Ephel. 1v. 5. una est fides. Sed symbolum est confessio fidei. Ergo inconvenienter traditur multiplex symbolum.

3. Præterea. Confessio fidei, quæ in symbolo continetur, pertinet ad omnes fideles. Sed non omnibus fidelibus convenit credere in Deum, sed solum illis qui habent fidem formatam. Ergo inconvenienter symbolum fidei traditur sub hac forma verborum, *Credo in unum Deum.*

4. Præterea. Descensus ad inferos est unus de articulis fidei, sicut supra dictum est (art. præc.) Sed in symbolo (a) Patrum non fit mentio de descensu ad inferos. Ergo videtur insufficienter collectum.

5. Præterea. Sicut Augustinus dicit exponens illud Joan. xiv. 1. *Credidit in Deum, & in me credite* (tract. xxix. in Joan. à med.) „Petro, aut Paulo credimus; sed non dicimus, mur credere nisi in Deum. Cum ergo Ecclesia catholica sit pure aliquod creatum, videtur quod inconvenienter dicatur: *In unam sanctam catholicam, & apostolicam Ecclesiam.*

6. Præterea. Symbolum ad hoc traditur, ut sit regula fidei. Sed regula fidei debet omnibus proponi, & publice. Quolibet ergo symbolum deberet in Missa cantari, sicut symbolum Patrum. Non videtur ergo esse conveniens editio articulorum fidei in symbolo.

Sed contra est quod Ecclesia universalis non potest errare: quia à Spiritu Sancto gubernatur, qui est spiritus veritatis: hoc enim promittit Dominus discipulis Joan. xvi. 13. dicens: *Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Sed symbolum est auctoritate universalis Ecclesiæ editum. Nihil ergo inconveniens in eo continetur.

Respondeo dicendum, quod, sicut Apostolus dicit ad Hebr. xi. 6. *Accedentem ad Deum oportet credere.* Credere autem non potest aliquis, nisi ei veritas, quam credat, proponatur.

ponatur. Et ideo necessarium fuit fidei veritatem in unum colligi, ut facilius posset omnibus proponi, ne aliquis per ignorantiam fidei à veritate deficeret.

Et ab huiusmodi sententiæ fidei collectione nomen symboli est acceptum.

Ad primum ergo dicendum, quod veritas fidei in sacra Scriptura diffuse continetur, & variis modis, & in quibusdam obscuris; ita quod ad eliciendum fidei veritatem ex sacra Scriptura requiritur longum studium, & exercitium, ad quod non possunt pervenire omnes illi quibus necessarium est cognoscere fidei veritatem; quorum plerique aliis negotiis occupati studio vacare non possunt. Et ideo fuit necessarium ut ex sententiis sacre Scripturæ aliquid manifestum sumarie colligeretur, quod proponeretur omnibus ad credendum, quod quidem non est additum sacre Scripturæ, sed potius ex sacra Scripturæ sumptum.

Ad secundum dicendum, quod in omnibus symbolis eadem fidei docetur veritas; sed ibi oportet populum diligentius instrui de fidei veritate, ubi errores insurgunt, ne fides simplicium per hæreticos corrumpatur. Et hac fuit causa quare necesse fuit edere plura symbola, quæ in nullo alio differunt, nisi quod in uno plenius explicantur quæ in alio continentur implicite, secundum quod exigebat hæreticorum instantia.

Ad tertium dicendum, quod confessio fidei traditur in symbolo quasi ex persona totius Ecclesiæ, quæ per fidem unitur. Fides autem Ecclesiæ est fides formata. Talis enim fides invenitur in omnibus illis qui sunt numero, & merito de Ecclesia. Et ideo confessio fidei in symbolo traditur, secundum quod convenit fidei formate; ut etiam si qui fideles fidem formatam non habent, ad hanc formam pertinere studeant.

Ad quartum dicendum, quod de descensu ad inferos nullus error erat exortus apud hæreticos; & ideo non fuit necessarium aliquam explicationem circa hoc fieri; & propter hoc non reiteratur in symbolo Patrum, sed supponitur tanquam prædeterminatum in symbolo Apostolorum. Non enim symbolum sequens abolet præcedens, sed potius illud exponit, ut dictum est (in respons. ad 2.)

Ad quintum dicendum, quod si dicatur *In sanctam Ecclesiam catholicam*, hoc est intelligendum secundum quod fides nostra referatur ad Spiritum Sanctum, qui sanctificat Ecclesiam; ut sit sensus, *Credo in Spiritum Sanctum sanctificantem Ecclesiam.*

S. Th. Oper. Tom. III.

(a) Ita codex, & editi veteres libri, quibus adherent etiam Patav. edit. Nicolaus demum vocem primam: quia secunda Synodus non Concilium, sed atrocium fuit.

Sed melius est, & secundum communio-rem usum, ut non ponatur ibi *in*, sed simpliciter dicatur, *Sanctam Ecclesiam catholicam*, sicut etiam Leo Papa dicit (Hoc hab. Rufinus in. exposit. symb. inter op. Cypriani.)

Ad sextum dicendum, quod quia symbolum Patrum est declarativum symboli Apostolorum, & etiam fuit conditum fide iam manifestata, & Ecclesia pacem habente, propter hoc publice in Missa cantatur. Symbolum autem Apostolorum, quod tempore persecutionis editum fuit, fide nondum publicata, occulte dicitur in Prima, & in Completorio, quasi contra tenebras errorum prætorum, & futurorum.

ARTICULUS X.

Utrum ad summum Pontificem pertineat fidei symbolum ordinare.

Infr. quæst. xi. art. 2. ad 3. & pot. quæst. xi. art. 1. ad 13.

Ad decimum sic proceditur. Videtur quod non pertineat ad summum Pontificem fidei symbolum ordinare. Nova enim editio symboli necessaria est propter explicationem articulorum fidei, sicut dictum est (art. præc.) Sed in veteri testamento articuli fidei magis ac magis explicabantur secundum temporum successione, propter hoc quod veritas fidei magis manifestabatur secundum maiorem propinquitatem ad Christum, ut supra dictum est (art. 7. huius quæst. in corp. & ad 1.) Cessante ergo tali causa in nova lege, non debet fieri major ac major explicatio articulorum fidei. Ergo non videtur ad auctoritatem summi Pontificis pertinere nova editio symboli.

2. Præterea. Illud quod est sub anathemate interdictum ab universali Ecclesia, non subest potestati hominis alicuius. Sed nova symboli editio interdicta est sub anathemate auctoritate universalis Ecclesiæ: dicitur enim in gestis (a) primæ Ephesine Synodi (P. II. act. vi. in decreto de fide) quod *perfecto symbolo Nicene Synodi, decrevit sancta Synodus aliam fidem nulli licere profiteri, vel conscribere, vel componere præter definitum à sanctis Patribus qui in Nicæa congregati sunt cum Spiritu Sancto*; & subditur anathematis poena; & idem etiam reiteratur in gestis Chalcedonenis Synodi (P. II. act. v. sub fin.) Ergo videtur quod non pertineat ad auctoritatem summi Pontificis nova editio symboli.

Præ-

Præterea Athanasius non fuit summus Pontifex, sed Alexandrinus Patriarcha, & tamen symbolum constituit, quod in Ecclesia cantatur. Ergo non magis videtur pertinere editio symboli ad summum Pontificem quam ad alios.

Sed contra est quod editio symboli facta est in Synodo generali. Sed huiusmodi Synodus auctoritate solius summi Pontificis potest congregari, ut habetur in Decret. dist. xviii. (cap. iv. & v.) Ergo editio symboli ad auctoritatem summi Pontificis pertinet.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (in arg. 1.) nova editio symboli necessaria est ad vitandum insurgentes errores. Ad illius ergo auctoritatem pertinet editio symboli ad cuius auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem summi Pontificis, ad quem maiores, & distichiores Ecclesie quæstiones referuntur, ut dicitur in Decretalibus, extra de baptismis, cap. *Majores*. Unde & Dominus Luc. xxii. 32. Petro dicit, quem summum Pontificem constituit: Ego pro te rogaré, Petre, ut non desinas fidem tuam: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

Ad illius ergo auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem summi Pontificis, ad quem maiores, & distichiores Ecclesie quæstiones referuntur, ut dicitur in Decretalibus, extra de baptismis, cap. *Majores*. Unde & Dominus Luc. xxii. 32. Petro dicit, quem summum Pontificem constituit: Ego pro te rogaré, Petre, ut non desinas fidem tuam: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

Ad illius ergo auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem summi Pontificis, ad quem maiores, & distichiores Ecclesie quæstiones referuntur, ut dicitur in Decretalibus, extra de baptismis, cap. *Majores*. Unde & Dominus Luc. xxii. 32. Petro dicit, quem summum Pontificem constituit: Ego pro te rogaré, Petre, ut non desinas fidem tuam: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

Ad illius ergo auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem summi Pontificis, ad quem maiores, & distichiores Ecclesie quæstiones referuntur, ut dicitur in Decretalibus, extra de baptismis, cap. *Majores*. Unde & Dominus Luc. xxii. 32. Petro dicit, quem summum Pontificem constituit: Ego pro te rogaré, Petre, ut non desinas fidem tuam: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

Ad illius ergo auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem summi Pontificis, ad quem maiores, & distichiores Ecclesie quæstiones referuntur, ut dicitur in Decretalibus, extra de baptismis, cap. *Majores*. Unde & Dominus Luc. xxii. 32. Petro dicit, quem summum Pontificem constituit: Ego pro te rogaré, Petre, ut non desinas fidem tuam: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

Ad illius ergo auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem summi Pontificis, ad quem maiores, & distichiores Ecclesie quæstiones referuntur, ut dicitur in Decretalibus, extra de baptismis, cap. *Majores*. Unde & Dominus Luc. xxii. 32. Petro dicit, quem summum Pontificem constituit: Ego pro te rogaré, Petre, ut non desinas fidem tuam: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

Ad illius ergo auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem summi Pontificis, ad quem maiores, & distichiores Ecclesie quæstiones referuntur, ut dicitur in Decretalibus, extra de baptismis, cap. *Majores*. Unde & Dominus Luc. xxii. 32. Petro dicit, quem summum Pontificem constituit: Ego pro te rogaré, Petre, ut non desinas fidem tuam: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

(a) A. inquisitus.

Ad tertium dicendum, quod Athanasius non composuit manifestationem fidei per titulum symboli, sed magis per modum cuiusdam doctrinæ, ut ex ipso modo loquendi apparet. Sed quia integram fidei veritatem ejus doctrinæ breviter continebat, auctoritate summi Pontificis est recepta; ut quasi regula fidei habeatur.

QUÆSTIO II.

De actu fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem summi Pontificis, ad quem maiores, & distichiores Ecclesie quæstiones referuntur, ut dicitur in Decretalibus, extra de baptismis, cap. *Majores*. Unde & Dominus Luc. xxii. 32. Petro dicit, quem summum Pontificem constituit: Ego pro te rogaré, Petre, ut non desinas fidem tuam: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

Deinde considerandum est de actu fidei: & primo de actu interiori; secundo de actu exteriori.

Circa primum quaeritur decem.

Primo, quid sit credere; quod est actus interior fidei.

Secundo, quot modis dicatur.

Tertio, utrum credere aliquid supra rationem naturalem sit necessarium ad salutem.

Quarto, utrum credere ea ad quæ ratio naturalis pervenire potest, sit necessarium.

Quinto, utrum sit necessarium ad salutem credere aliqua explicite.

Sexto, utrum ad credendum explicite omnes æqualiter teneantur.

Septimo, utrum habere fidem explicitam de Christo semper sit necessarium ad salutem.

Octavo, utrum credere Trinitatem explicite sit de necessitate salutis.

Nono, utrum actus fidei sit meritorius.

Decimo, utrum ratio humana diminuat meritum fidei.

ARTICULUS I.

Utrum credere sit cum assensione cogitare.

III. dist. xxiii. quæst. 11. art. 2. & ver. quæst. xvi. art. 1.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod credere non sit cum assensione cogitare. Cogitatio enim importat quandam inquisitionem: dicitur enim cogitare, quasi cogitare, vel simul agitare. Sed Damascenus dicit in IV. Lib. (orth. Fid. cap. xii.) quod fides est non (a) inquisitivus assensus. Ergo cogitare non pertinet ad actum fidei.

2. Præterea. Fides in ratione ponitur, ut infra dicitur (quæst. iv. 2.) Sed cogitare est actus cogitativæ potentie: quæ pertinet ad partem sensitivam, ut in primo dictum est (quæst. lxxviii. art. 4.) Ergo cogitatio ad fidem non pertinet.

Præ-

3. Præterea. Credere est actus intellectus, quia ejus obiectum est verum. Sed assentire non videtur esse actus intellectus, sed voluntatis, sicut etiam consentire, ut supra dictum est (1. 2. quæst. xv. art. 1. ad 3.) Ergo credere non est cum assensione cogitare.

Sed in contrarium est quod Augustinus sic definit credere in Lib. de prædestinatione sanctorum (cap. 11. cir. med.)

Respondeo dicendum, quod cogitare tripliciter sumi potest. Uno modo communiter pro quocumque actuali consideratione intellectus, sicut Augustinus dicit in XIV. de Trin. (cap. vii. a med.) Hanc nunc dico intelligentiam, qua intelligimus cogitantes. Alio modo dicitur cogitare magis proprie consideratio intellectus, quæ est cum quidam inquisitione, anequam perveniatur ad perfectionem intellectus per certitudinem visionis: & secundum hoc Augustinus dicit XV. de Trin. (cap. xvi. in princ.) quod *Dei Filius non cogitatio dicitur, sed Verbum Dei dicitur*. Cogitatio quippe nostra pervenit ad id quod scimus, atque inde firmata, verbum n. strum est. Et ideo Verbum Dei sine cogitatione Dei debet intelligi, non aliqua habens firmabile, quod possit esse informe.

Et secundum hoc cogitatio proprie dicitur motus animi deliberantis, nondum perfecti per plenam visionem veritatis. Sed quia talis motus potest esse vel animi deliberantis circa intentiones universales, quod pertinet ad intellectivam partem, vel circa intentiones particulares, quod pertinet ad partem sensitivam; ideo cogitare secundo modo sumitur pro actu intellectus deliberantis; tertio modo pro actu virtutis cogitativæ.

Si ergo cogitare sumatur communiter secundum primum modum, sic hoc quod dicitur cum assensione cogitare, non dicit totam rationem ejus quod est credere. Nam per hunc modum etiam qui considerat ea quæ scit, vel intelligit, cum assensione cogitat. Si vero sumatur cogitare secundo modo, sic in hoc intelligitur tota ratio hujus actus qui est credere. Actuum enim ad intellectum pertinentium quidam habent firmam assensionem abque tali cogitatione; sicut cum aliquis considerat ea quæ scit, vel intelligit: talis enim cogitatio jam est formata. Quidam vero actus intellectus habent quidem cogitationem informem abque firma assensione; sive in neutram partem declinent, sicut accidit dubitanti; sive in unam partem magis declinent, sed (a) tenentur aliquo levi signo, sicut accidit suspicanti; sive uni parti adhaerent, tamen cum formidine alterius, quod accidit opinanti. Sed ac-

quæst. xiv. art. 7. ad 7. & Joan. ix. lect. 3. & Rom. iv.

III. dist. xxiii. quæst. 11. art. 2. quæst. 2. & ver. quæst. xiv. art. 7. ad 7. & Joan. ix. lect. 3. & Rom. iv.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter distinguantur actus fidei per hoc quod est credere Deo, credere Deum, & credere in Deum.

1. Præterea. Id quod est commune omni actui fidei, non debet poni inter particulares actus fidei. Sed credere Deo invenitur communiter in quolibet actu fidei, quia fides innitur primæ veritati. Ergo videtur quod inconvenienter distinguatur à quibusdam aliis actibus fidei.

2. Præterea. Id quod convenit etiam non fidelibus, non potest poni inter fidei actus. Sed credere Deum esse convenit etiam infidelibus. Ergo non debet poni inter actus fidei.

3. Præterea. Moveri in finem pertinet ad voluntatem, cuius obiectum est bonum, & si-

(a) A. tenentur. (b) A. maximam.

ut iste qui est credere, habet firmam adhesionem ad unam partem; in quo convenit credens cum sciente, & intelligente: & tamen ejus cognitio non est perfecta per (b) manifestam visionem; in quo convenit cum dubitante, suspicante, & opinante: & sic proprium est credentis ut cum assensu cogitet.

Et propter hoc distinguitur iste actus qui est credere, ab omnibus actibus intellectus, qui sunt circa verum, vel falsum.

Ad primum ergo dicendum, quod fides non habet inquisitionem rationis naturalis demonstrantis id quod creditur; habet tamen inquisitionem quandam eorum per quæ inducitur homo ad credendum; puta quia sunt dicta à Deo, & miraculis confirmata.

Ad secundum dicendum, quod cogitare non sumitur hic, prout est actus cogitativæ virtutis, sed prout pertinet ad intellectum, ut dictum est (in corp. art.)

Ad tertium dicendum, quod intellectus credentis determinatur ad unum, non per rationem, sed per voluntatem: & ideo assensus hic accipitur pro actu intellectus, secundum quod à voluntate determinatur ad unum.

ARTICULUS II.

Utrum convenienter distinguantur actus fidei per hoc quod est credere Deo, credere Deum, & credere in Deum.

III. dist. xxiii. quæst. 11. art. 2. quæst. 2. & ver. quæst. xiv. art. 7. ad 7. & Joan. ix. lect. 3. & Rom. iv.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter distinguantur actus fidei per hoc quod est credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. Unius enim habitus unus est actus. Sed fides est unus habitus, cum sit una virtus. Ergo inconvenienter ponuntur plures actus fidei.

2. Præterea. Id quod est commune omni actui fidei, non debet poni inter particulares actus fidei. Sed credere Deo invenitur communiter in quolibet actu fidei, quia fides innitur primæ veritati. Ergo videtur quod inconvenienter distinguatur à quibusdam aliis actibus fidei.

3. Præterea. Id quod convenit etiam non fidelibus, non potest poni inter fidei actus. Sed credere Deum esse convenit etiam infidelibus. Ergo non debet poni inter actus fidei.

4. Præterea. Moveri in finem pertinet ad voluntatem, cuius obiectum est bonum, & si-